

УДК 378.147

ДМИТРО БЕГЕКА
(Київ)

СКЛАДНИКИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ

Проаналізовано складові підготовки майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової іншомовної комунікативної компетентності студентів вищого педагогічного навчального закладу. Розглянуто комунікативно орієнтовані підходи, принципи, вимоги, педагогічні умови, навчально-методичну модель, критерії, показники та рівні підготовки майбутніх магістрів. Установлено, що використані на формувальному етапі експерименту засоби виявили позитивний вплив на підготовку названих фахівців у контексті формування у студентів зазначеної якості.

Ключові слова: *майбутній магістр, вимоги, умови, принципи підготовки.*

У контексті трансформації вищої освіти України, спрямованої на підготовку конкурентоспроможних фахівців, актуальним є питання про перегляд, переоцінку та коригування процесу навчання майбутніх магістрів іноземної філології для роботи у вищому педагогічному навчальному закладі. Аналіз науково-педагогічних джерел показав, що значна частина з них присвячена питанням підвищення ефективності підготовки майбутнього вчителя іноземної мови [1; 2; 4; 5; 8; 9; 10; 11]. Що стосується підготовки майбутніх магістрів для факультетів (інститутів) іноземних мов, у літературі є низка публікацій, які висвітлюють деякі її аспекти. А. В. Шишко [13] приділяє увагу розвитку педагогічної компетентності майбутніх викладачів іноземної мови при навчанні в магістратурі; Л. І. Воротняк [6] аналізує особливості педагогічної технології формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах; Ю. М. Трофимова [12] зупиняється на лінгво-дидактичних аспектах організації навчання в магістратурі з іноземної філології; С. П. Гапонов і Л. М. Хіцова [7] аналізують принципи і проблеми загальної підготовки магістрів.

Разом із тим, проблема підготовки у вищому навчальному закладі майбутніх магістрів іноземної філології, здатних формувати у студентів професійну іншомовну комунікативну компетентність, ще не отримала належного висвіт-

лення в психолого-педагогічній літературі. Практика свідчить про необхідність пошуку оптимальних умов навчання названих фахівців.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичній перевірці педагогічних умов, що забезпечують ефективну підготовку майбутніх магістрів іноземної філології до формування професійної комунікативної компетентності у студентів вищого педагогічного навчального закладу.

У контексті підготовки зазначених фахівців актуальними є безпосередньо пов'язані з формуванням іншомовної комунікативної компетентності конкретні вміння відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. Аналіз останніх дозволив визначити уміння майбутнього магістра стосовно навчання студентів аудіювання, говоріння, читання, письма та використання соціокультурних особливостей країни, мова якої вивчається.

При цьому визначено також підходи, принципи, вимоги та педагогічні умови, які спрямовані на розвиток у майбутнього магістра фахових умінь із формування іншомовної комунікативної компетентності студентів. Використання цих засобів сприяло формуванню вмінь створювати сприятливу психологічну обстановку на заняттях; застосовувати творчий і проблемний підходи та застосовувати колективні й індивідуальні форми та активні методи навчання; організувати системну іншомовну комунікативну взаємодію в студентському середовищі, розвивати відповідальність і самостійність студентів при оволодінні іншомовним мовленням; організувати позанавчальні іншомовні комунікативні заходи. До важливих вимог віднесена методична підготовка майбутнього магістра до формування лінгвосоціокультурної компетентності студентів на основі лінгвосоціокультурного змісту, фонових знань, навичок роботи з автентичними текстами, зіставлення реалій рідної та іншомовної культури; формування у нього умінь узагальнювати і включати у власну діяльність педагогічний досвід, виконувати викладацькі функції у ВНЗ; оцінювання результатів своєї педагогічної діяльності, коригування й удосконалення її; долання комунікативних та комунікабельних труднощів і сприяння студентам у їх вирішенні.

Навчально-методична модель розроблена у відповідності до зазначених підходів, принципів, вимог, педагогічних умов. Усі вони мають комунікативну спрямованість. Так, комунікативно-діяльний і лінгвосоціокультурний підходи широко використовують при формуванні комунікативної компетентності. Запропоновані нами принципи навчання також кореспондуються з комунікативно орієнтованим напрямом. Їх ми назвали так: методичної культури навчання комунікації; професійної спрямованості комунікативної підготовки; колективного оволодіння іншомовною комунікацією; іншомовної культурологічної освіти; інтегрованості форм підготовки і видів мовленнєвої діяльності; індивідуального підходу; дослідницького підходу; функціональності; формування майбутнім магістром вторинної мовної особистості; оцінювання і контролю майбутнім магістром комунікативних умінь студентів. Крім того, з метою підсилення оволодіння комунікацією використовувалися також відомі в літературі дидактичні, лінгвістичні, психологічні і власне методичні принципи [14, с. 149-173].

Навчально-методична модель містить цільовий (визначення цілей і завдань); теоретико-методологічний (підходи і принципи); змістово-технологічний блоки. Останній блок має психолого-педагогічний компонент (потреби, мотиви, інтереси; партнерські відносини; проблемна презентація матеріалу; комунікативна взаємодія; неупереджена оцінка майбутнім магістром досягнень і недоліків як студентів, так і власних; активні методи навчання, ситуативне

спілкування, соціокультурна спрямованість; використання різноманітних засобів і форм навчання тощо), передбачає підготовку майбутніх магістрів до проведення комунікативно орієнтованого заняття з навчання студентів іншомовної комунікації, а також – узагальнюючий компонент (показники, критерії і рівні).

Дослідження показало, що проведені майбутнім магістром комунікативно зорієнтовані заняття відіграли роль ефективного засобу впливу як на підготовку майбутніх магістрів, так і якість навчання ними студентів. Уплив на майбутніх магістрів виражався в мобілізації особистісного, професійного і творчого потенціалу; розширенні професійно-педагогічних якостей (визначення цілей і завдань, оволодіння плануванням і вдосконалення методики навчання іншомовної комунікації, вміння встановити контакт зі студентами, освоєння ролі лідера та ін.). Участь студентів у комунікативно орієнтованому занятті сприяло розвитку іншомовних навичок і вмінь у різних ситуаціях спілкування, встановленню контактів і адекватного сприйняття партнерів; поліпшенню оволодіння мовним і мовним матеріалом та ін.

Основу засобів діагностики стану підготовки майбутніх магістрів іноземної філології до формування у студентів комунікативної компетентності склали вимоги нормативних документів, матеріали наукових робіт, оцінки експертів, самооцінки магістрантів, оцінки автора роботи. Для проведення діагностики рівня підготовки зазначених майбутніх фахівців до формування у студентів професійної іншомовної комунікативної компетентності розроблені критерії (мотиваційно-мобілізаційний, змістовно-операційний, організаційно-діяльний, рефлексивно-оцінний) та показники. Показники охоплювали спектр оцінки ступеня підготовки майбутніх магістрів до формування конкретних комунікативних умінь у студентів, при цьому враховувалися: мотивація професійної поведінки майбутнього магістра та сформованість його теоретичних знань; вміння мобілізувати і мотивувати студентів, враховувати їхні психологічні та індивідуальні особливості; вміння формувати іншомовну комунікативну компетентність студентів на основі комунікативно-діяльного та лінгвосоціокультурного підходів, відбору методів, змісту, форм і засобів навчання; вміння створювати іншомовне комунікативне середовище; рівень розвитку самооцінки власних дій і корекції помилок та ін. На підставі критеріїв і показників встановлені і визначені рівні (елементарний; достатній; поглиблений; високий) підготовки майбутніх магістрів до формування у студентів іншомовної комунікативної компетентності.

Результати експертних оцінок і самооцінок підготовки майбутніх магістрів до формування у студентів іншомовної комунікативної компетентності показали, що на констатувальному етапі експерименту найменш виражені у майбутніх магістрів такі вміння: ступінь сформованості навичок дотримуватися принципів навчання на основі комунікативно-діяльного та лінгвосоціокультурного підходів; відбору методів, змісту, форм і засобів формування іншомовної комунікативної компетентності; створення іншомовного комунікативного середовища як спільності студентів з оволодіння комунікативними знаннями, навичками і вміннями; залучення студентів до участі в плануванні комунікативних заходів; поєднаного навчання видів мовленнєвої діяльності на основі лінгвосоціокультурного контексту; мотивування студентів до цілеспрямованого і творчого оволодіння іншомовним спілкуванням; мобілізація сил студентів на виконання проектів та завдань у навчальній та позааудиторної роботі. На цьому ж етапі майбутні магістри відчували нестачу знань про комунікативні бар'єри і навичок оцінювати власний рівень готовності до

формування у студентів іншомовних комунікативних умінь і оцінювати свої викладацькі здібності. Деяка кількість майбутніх магістрів показала низьку мотивацію до майбутньої професійної роботи. Відзначена дещо краща підготовка майбутніх магістрів стосовно таких показників як: урахування психологічних та індивідуальних особливостей студентів; використання наочності при формуванні компетентності іншомовного спілкування.

На констатувальному етапі експерименту більшість майбутніх магістрів обох груп згідно з оцінками експертів і самооцінками майбутніх магістрів було віднесено до достатнього й поглибленого рівнів. На цьому етапі дослідження у майбутніх магістрів мали місце недоліки стосовно сформованості методичних, психолого-педагогічних та лінгвосоціокультурних умінь з формування у студентів професійної іншомовної комунікативної компетентності.

При проведенні формувального етапу експерименту застосовували комунікативно зорієнтовані підходи, принципи, вимоги, педагогічні умови, навчально-методична модель та розроблені нами засоби (спеціальний навчальний курс та методичний посібник [3]), які сприяли підвищенню якості підготовки майбутніх магістрів іноземної філології експериментальної групи до формування у студентів професійної іншомовної комунікативної компетентності. Відзначався якісний і кількісний ріст більшості показників, що характеризують ступінь підготовки майбутніх магістрів до формування у студентів вищезгаданої компетентності: в експериментальній групі порівняно з констатувальним етапом експерименту узагальнений приріст величин показників становив 14,9 %. При цьому найбільш чітко були сформовані у майбутніх магістрів експериментальної групи вміння враховувати психологічні та індивідуальні особливості студентів при проведенні комунікативно орієнтованих занять; формувати у студентів навички та вміння іншомовної комунікації; залучати студентів до планування комунікативних заходів; навчати їх на основі комунікативно-діяльного та лінгвосоціокультурного підходів і створювати іншомовне комунікативне середовище як спільність студентів із оволодіння комунікативними уміньми. Розширився досвід із використання різних форм навчання і контролю комунікативних умінь студентів, оцінки рівня підготовки студентів до комунікативної взаємодії, самооцінки та аналізу власних дій майбутнього магістра і корекції помилок. Менш значним був розвиток умінь формулювати установки як готовність до виконання завдань, формувати інтерес і активність студентів до мовленнєвої взаємодії та використовувати різні способи презентації матеріалу.

З наведеними даними співвідносяться результати, отримані на формувальному етапі експерименту, про розподіл майбутніх магістрів іноземної філології за рівнями підготовки до формування у студентів професійної іншомовної комунікативної компетентності. Так, в експериментальній групі у порівнянні з констатувальним етапом зросло число майбутніх магістрів поглибленого і високого рівнів. Наприклад, воно збільшилось відповідно на 20,0 % і 9,6 % (за самооцінками). Позитивні зміни у розподілі майбутніх магістрів експериментальної групи за рівнями підготовки до формування фахової іншомовної комунікативної компетентності студентів відбулися внаслідок застосування комунікативно орієнтованої навчально-методичної моделі і дотримання, підходів, принципів, вимог, педагогічних умов.

У контрольній групі при навчанні за традиційною схемою також мало місце зростання величин показників готовності майбутніх магістрів до формування у студентів фахової іншомовної комунікативної компетентності, проте

кількісне збільшення було менш значним: на 5,5 % у порівнянні з констатувальним етапом експерименту; кількість майбутніх магістрів контрольної групи поглибленого і високого рівнів згідно з узагальненими даними зросла всього на 5,4 % і 2,1 %.

Таким чином, у процесі магістерської підготовки майбутнього магістра іноземної філології для роботи у вищому педагогічному навчальному закладі навчальна іншомовна комунікативна взаємодія має значення для його становлення та розвитку, грає роль цілі та засобу оволодіння мовою. Запорукою ефективною підготовки є оволодіння способами, прийомами і формами організації в студентській групі іншомовного комунікативного середовища (колективна робота, в парах і малих групах, урахування індивідуальних особливостей студентів, проведення комунікативно орієнтованих занять, створення доброзичливої обстановки, стимулювання студентів до активної мовленнєвої діяльності та ін.). При цьому важливе значення має оволодіння майбутнім магістром вміннями направляти студентів на засвоєння не тільки лінгвістичних, але і лінгвосоціокультурних знань; організовувати іншомовні комунікативні заходи в позааудиторний час; узагальнювати педагогічний досвід, включати його у власну діяльність; освоювати самостійні викладацькі функції, самооцінювати і коригувати їх; долати комунікативні та комунікабельні труднощі і допомагати студентам в цьому. Представлені в роботі комунікативно орієнтовані підходи, принципи, вимоги, педагогічні умови, навчально-методична модель, критерії, показники та рівні відіграли роль валідних компонентів наукового дослідження характеристик підготовки майбутніх магістрів до формування у студентів професійної іншомовної комунікативної компетентності. Використання зазначених засобів при проведенні експериментального дослідження засвідчило про позитивний вплив на підготовку майбутніх магістрів в контексті оволодіння методичними вміннями формувати у студентів професійну іншомовну комунікативну компетентність. Розглянуті в роботі підходи, принципи, вимоги, педагогічні умови, модель і оцінки якості здобутків майбутніх магістрів можуть бути використані при підготовці зазначених фахівців для вищого педагогічного навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Алексєєва Т. В.* Теоретико-методичні умови формування професійного усного мовлення іноземною мовою студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / *Т. В. Алексєєва.* – К., 2003. – 21 с.
2. *Баркасі В. В.* Формування професійної компетентності в майбутніх учителів іноземних мов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / *В. В. Баркасі.* – Одеса, 2004. – 21 с.
3. *Бегека Д. А.* Формування іншомовної комунікативної компетенції / *Д. А. Бегека.* – К. : Видавництво НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. – 235 с.
4. *Бориско Н. Ф.* Формирование профессионально ориентированной коммуникативной компетенции на практических занятиях по иностранному языку или сколько методики нужно будущему учителю / *Н. Ф. Бориско* // *Іноземні мови.* – 2010. – № 2. – С. 3-10.
5. *Волченко О. М.* Формування комунікативної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / *Волченко Ольга Михайлівна.* – К., 2006. – 261 с.
6. *Воротняк Л. І.* Особливості педагогічної технології формування полікультурної компетенції магістрів у вищих педагогічних навчальних закладах / *Л. І. Воротняк* // *Професійна підготовка педагогічних кадрів в умовах інноваційної перебудови Української національної освіти : сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку* / матеріали міжвузівської наук.-практ. конф. – Хмельницький, 2007. – С. 170-174.

7. Гапонов С. П. Принципы и проблемы подготовки магистра / С. П. Гапонов, Л. Н. Хитцова // Вестник Воронежского гос. ун-та. – Серия : Проблемы высшего образования. – 2009. – № 1. – С. 17-21.

8. Колодцько Т. М. Формування соціокультурної компетенції майбутніх учителів іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Колодцько Тетяна Миколаївна. – К., 2005. – 247 с.

9. Настольная книга преподавателя иностранного языка : справ. пособ. / Е. А. Маслыко [и др.]. – Мн. : Выс. шк., 1992. – 445 с.

10. Пассов Е. И. Мастерство и личность учителя : на примере преподавания иностранного языка / Е. И. Пассов. – М. : Флинта : Наука, 2001. – 240 с.

11. Педагогічна практика з методики викладання іноземних мов : посіб. для студ. / [кол. авторів під керівн. С. Ю. Ніколаєвої та В. В. Черниш]. – К. : Ленвіт, 2003. – 250 с.

12. Трофимова Ю. М. Лингвометодические аспекты организации обучения в магистратуре по филологии / Ю. М. Трофимова // Иностранные языки в диалоге культур : политика, экономика, образование. – Саранск : Изд-во Мордовского ун-та, 2009. – С. 61-63.

13. Шишко А. В. Формування педагогічної компетентності майбутнього викладача іноземної мови у процесі магістерської підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Шишко Анжеліна Василівна. – Кіровоград, 2008. – 227 с.

14. Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам : теория и практика / А. Н. Щукин. – Учеб. пособ. для препод. и студ. – 3-е изд. – М. : Филоматис, 2007. – 480 с.

ДМИТРИЙ БЕГЕКА

СОСТАВЛЯЮЩИЕ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ ИНОСТРАННОЙ ФИЛОЛОГИИ

Проанализированы составляющие подготовки будущих магистров иностранной филологии к формированию профессиональной иноязычной коммуникативной компетентности студентов высшего педагогического учебного заведения. Рассмотрены коммуникативно ориентированные подходы, принципы, требования, педагогические условия, учебно-методическая модель, критерии, показатели и уровни подготовки будущих магистров. Установлено, что использованные на формирующем этапе эксперимента средства оказали положительное влияние на подготовку названных специалистов в контексте формирования у студентов указанного качества.

Ключевые слова: будущий магистр, требования, условия, принципы подготовки.

DMYTRO BEHEKA

COMPONENTS OF TRAINING FUTURE MASTERS OF FOREIGN LANGUAGES

The article deals with the aims of describing communicatively oriented approaches, principles, requirements, pedagogical conditions, educational and methodological model, criteria, indicators and levels of training the future masters who form a professional foreign language communicative competence of students at higher educational pedagogical establishments.

In this context based on the Common European Framework of Reference for Languages the abilities of future master in the formation of professional foreign language communicative competence of students of higher educational pedagogical establishments are defined.

It's been found out that on the first stage of the experiment the future masters did not express the ability to shape students' professional foreign language communicative competence. These shortcomings were greatly reduced by a second stage of the experiment, which included communicatively oriented approaches, principles, requirements, pedagogical conditions, model, criteria and indicators. In particular, at this stage there was a qualitative and quantitative growth of most indicators characterizing the degree of training of future masters in the formation of students' competence: in the experimental group compared with the first stage of experiment general growth figure was 14.9 %, and increased the number of future masters deep and high levels of 20.0 % and 9.6 % (according to the self-assessment). Positive changes in the distribution of future masters of the experimental group according to the levels of preparation in the formation of professional foreign language communicative

competence of students occurred as the result of putting into a practice a communicatively oriented teaching model and compliance approaches, principles, requirements, pedagogical conditions.

In the control group during training in the traditional way also been a growth in value of the index of future masters to the formation of students' professional foreign language communicative competence, but quantitative increase was less significant: 5.5 % compared with the first stage of the experiment; number of future masters of the control group of deep and high levels according to the generalized data increased (by 5.4 % and 2.1 %).

Experimental studies showed a positive impact of training the future masters and their teaching skills to shape students' professional foreign language communicative competence.

Keywords: *future master, requirements, conditions, principles of training.*

Одержано 10.07.2014, рекомендовано до друку 29.08.2014.